

AL-MUKAFFA

dževad karahasan

— »Satima su momci kadili prostoriju da bi se uopće moglo ući u nju, ali smo i nakon toga morali svako malo izlaziti da se oporavimo od nesnošljivog smrada koji je pokojni Majstor širio. Srećom, on nam nije dugo trebao — brzo smo otkrili da je ubijen udarcem u glavu, a da mu je onda glava odrezana od tijela pa samo prislomljena, a desna ruka zakucana za pod velikim klinom kroz dlan. Momci su u jednoj grmu u vrtu našli tučak za gnječenje krede za boju, pa smo pomislili da je njime ubijen, a kad smo ga stavili u rupu na glavi, bili smo u to sigurni. Istim je tučkom i klin zakucan u pod, što se jasno vidjelo po tragovima na tučku, a i po, prahom obojenom, vrhu klina. Tada sam momcima naredio da ga odnesu, što nije bilo lako zbog odmaklog procesa raspadanja, tako da se, na primjer, Majstorova ruka naprosto sasula kad su je pokušali prislomiti uz tijelo, oslobodivši je klina.

Kad su ga odnijeli i još jednom okadili radionicu, moglo se raditi mnogo mirnije i bez stalnih prekiđa. Naredio sam da svi izađu i zatvore vrata, a onda sam počeo pažljivo pregledati radionicu, mjeriti rastojanje od jednoga da drugog prozora, od prozora do vrata, od prekrivenog stakla sa slikom koju još nismo vidjeli do vrata, i tako dalje. Tako svaki put činim jer se u Uputstvima tako traži, iako još nijednom od toga nisam imao nikakve koristi. U stvari, to koristi, barem time što mi pomaže da se saberem i misli bolje upravim na slučaj, a možda je baš zbog toga u Uputstvima tako preporučeno. Ustanovio sam da radionica ima četiri velika prozora: dva na zidu prema vratima i po jedan na bočnim zidovima, te da je rastojanje između bočnih zidova 18 koraka, što znači da je radionica toliko duga, a rastojanje između vrata izlaza s dva prozora 12 koraka, dakle da je široka 12 koraka. Dalje sam ustanovio da je rastojanje između ova dva prozora jednako širini vrata, tako da bi se povezivanjem vrata sa prozorima na bočnim zidovima, i sa sredinom rastojanja između tih prozora, dobila nova prostorija, koja bi izgledala kao dvije piramide priljubljene osnovicama pa položene u ravninu. Doduše, ne vidim zašto bi nekome trebala takva smiješna prostorija, ali sam se uvjerio da se upravo taj oblik dobija ovakvim povezivanjem otvora u radionici, a oni su raspoređeni tako da čovjeka nekako navode baš na takvo zapažanje.

Nakon toga sam pristupio detaljnom pretresu porostorije i ustanovio da u njoj nema gotovo ničega što bi uputilo na počinioca djela ili na razlog ubistva. Najviše je bilo slika, ali ne onakvih kakve su Majstora iznijele na glas kao prvog slikara u poznatome svijetu, nego čudnih slika na kojima su prelijepi plereti biljaka, odnosno nečega što bi se najprije moglo nazvati biljkama, gradili pravilne četverokute upisane u veće četverokute. To je, zapravo, izgledalo ovako: u četiri ugla slike su četiri plereta, kao da su se listovi neke nepostojeće biljke međusobno spleli, i to uvijek dva lista spletena po dva puta, dakle četiri puta; ti plereti u uglovima slike prave četiri jednokraka trokuta, kojima se pravi četverokut upisan u veći četverokut slike, a onda su u tome četverokutu, na isti način, islikana četiri jednokraka trokuta, kojima je u njega upisan još manji četverokut koji izgleda kao manji brat bliznaka velikog četverokuta. I tako bezbroj puta, sve dok ti trokutni plereti, napravljeni od prečtorenih listova nepoznate biljke, ne postanu jedva vidljivi, svedeni na jedva prepoznatljive crteže, na kojima spleteni listova izgledaju gotovo kao tačke. Sve su to slike rađene u jednoj boji, tako da su se listovi na njima raspoznavali samo zahvaljujući naglašenim namazima i promjenama i nijansi boje, iz čega sam jasno video da je pokojni Majstor bio veliki znalac svoga posla (nije čudo stotinu različitih zelenih boja na zelenoj slici, ali je čudo pedeset bijelih boja, a bilo je dosta slika rađenih u bijeloj boji), iako je očito bio lud. Naime, samo lud čovjek može nasli-

kati bijele ili crne listove, odnosno povjerovati da postoji biljka s takvim listovima. Za svaki slučaj sam pregledao i popisao boje u kojima su te slike rađene, i ustanovio da nedostaju ljubičasta, narandžasta i srebrna (a i u zlatnoj boji je bilo samo šest slika), ali nisam mogao dokučiti da li su slike u tim bojama naslikane po odstranjenosti iz prostorije, ili uopće nisu postojale. Možda je Majstor tek namjeravao praviti svoje četverokute u tim bojama?

Pažljivom provjerom prozora ustanovio sam da njihovoga nasilnog otvaranja nije bilo, što znači da kroz prozore te slike nisu iznesene, ako su naslikane pa ukradene. Međutim, nastranu slike; to s prozorima je do kraja zamračilo tajnu Majstorovog ubistva, jer je ukazivalo na to da ubica nije napustio prostoriju (iako je jasno da nije ni ostao, jer ga nismo našli, niti bi on mogao izdržati smrad koji smo zatekli); prozori su, kad smo došli, bili zatvoreni, vrata zaključana, tako da smo ih morali obiti, a Majstor mrtav i zakovan. Znači, ubijen je (nije mogao sam sebe zakovati za pod tučkom, onda se njime ubiti i baciti ga u vrt, a onda zaključati vrata i sebi odrezati glavu), a ubica nije izišao jer je vrata mogao zaključati samo Majstor, koji je jedini imao ključ od svoje radionice. Međutim, to što nismo našli nikakve tragove borbe i ključ koji smo našli u Majstorovom džepu, dokazuje da ubice nije ni bilo, iako direktno suprotno govore tučak u vrtu i Majstorov leš, koji kažu da je ubica, ili bar nekog pomažača u smrti, ipak bilo.

Tajna mi se otkrila kad sam opet zatvorio i zamračio prozore: u radionici je bilo i dalje svjetlo, moglo bi se reći isto onoliko svijetlo koliko i prije toga, a svjetlo je dolazilo kroz veliku zastakljenu površinu na stropu. U prvi mah me je zbunio oblik te površine, koji mi je bio odnekud poznat, a onda sam se sjetio da je to oblik prostorije koja bi se dobila povezivanjem vrata sa bočnim prozorima i sredinom rastojanja između prozora na suprotnom zidu: jedan vrh staklene površine bio je iznad vrata, drugi nasred suprotnog zida, tačno između prozora na njemu, a dva druga vrha iznad bočnih prozora. Tada mi se sve razvijetlilo, jer sam u toj igri oblika prepoznao slike kojima sam se čudio i zbog kojih sam mislio da je Majstor bio lud (iako sam i o tome razmišljao jer sam ga poznavao i nikada nisam zapazio njegovu ludilo, bar ne toliko jasno da bih povjerovao da će napraviti onoliko i onakvih slika): bez sumnje je u pitanju neka čarolija, neka magija kojom je Majstor dozivao nečistu silu ili nešto slično, a onda ga jednom ono što je dozivao i ubilo. I to bih rekao da je prije u pitanju nečisti duh nego pravi davu, jer mislim da pravom davolu ne bi trebao tučak da dokrajči Majstora, čak i temeljitije nego što je dokrajčen.

Time mi se objasnio otkuda Majstoru toliki uspjesi i novac za ovoliko staklo, objasnio mi se i otkuda mu čudesna vještina u koju sam se toliko puta uvjerio... Doduše, ovo je objašnjenje povlačilo drugu tajnu — zašto su se Majstor i njegov Nečisti Duh posvadali baš tada, i to nakon tako dugog prijateljstva, ali me se ta tajna već nije ticala, jer je ona u nadležnosti svećenih lica, na kojima je da objašnjavaju prirodu odnosa između nečiste sile i njezinih žrtava.

Kad mi je sve bilo jasno, krenuo sam, ali sam onda, radi mirnije savjesti, nastavio pretres, više radi toga što Uputstva tako traže nego radi sumnje u rješanje do kojega sam došao. Istina je da se u radionici nije osjećao sumpor koji, prema Uputstvima, nečista sila uvijek širi od sebe, ali se ni mnogo jači miris ovdje ne bi osjetio. A jedino je nečisti duh mogao ubiti Majstora bez borbe, načinivši nimalo nereda u radionici, izići kroz zaključana vrata i nestati bez ikakva traga, osim tučaka. Ali to je razlog za sumnju — može kroz zatvorena vrata duh, ali ne može tučak. Iako se one slike i staklo na stropu mogu objasniti jedino kao neka magija, i

iako su moći nečiste sile nama, ipak, nepoznate do kraja.

Pozvao sam momke da skinu prekrivač sa slike na kojoj je Majstor, očito, radio u času kad je ubijen, jer je stajala odmah do mjesta na kojem je bio zakovan (a možda su mi, istini za volju, trebali i zato što mi je bilo nekako nelagodno, pomalo jezivo). U okviru pretresa, imao sam još vidjeti tu sliku i rasturiti divan postavljen pored vrata, a znao sam da mi to ne može otkriti ništa ni o ubici, ni o Majstoru, ni o razlozima zbog kojih je ubijen, a pogotovo nije moglo dovesti u pitanje nečistog duha u kojega sam bio siguran i pored tučaka. Zapravo, ovaj slučaj se sveo na to da se objasni kako je tučak dospio u vrt, i ja sam se sav okrenuo tome (trebalo bi provjeriti može li nečista sila rastvoriti, a onda ponovo postaviti brončane stvari). Zato i rješanje ubistva prepuštio otkrivanju slike i rasturanju divana: oni meni nemaju šta otkriti, četverokuta koji kao da se vrte, upisani jedan u drugi stalno istom bojom, nagledao sam se do mile volje, a i u divanu će naći, znao sam, ili slikarski, ili pribor za dozivanje nečistog duha, ili neće naći ništa.

Otkrivanje slike me je baš naljutilo i pomislio sam da je Majstor, ili neko iz njegove glave, krajnje bržno iskoristio sve čime čestitog čovjeka može iznenaditi i zbuniti, a time i rješanje ubistva izmaknuti izvan dohvata ljudskoga uma. Naravno, slika ničim nije ličila na one sulude mazarije sa plerterima bijelih i plavih listova, od kojih se čovjeku zavrti u glavi, nego je, baš zato što to nakon onih slika niko ne bi očekivao, bila jedna od normalnih slikovanih slika, možda najbolja koju je ikada uradio. Naslikao je djevojčicu od nekih sedam-osam godina, sa dvora ili iz neke veoma bogate porodice, što se jasno vidjelo po prebijeljoj koži i po opravi kakvu i moja kćerka može samo sanjati. Osim toga se, po pametnome licu, vidjelo da je od samoga rođenja imala veoma dobre učitelje, i da se već sada može podičiti i znanjem i ponašanjem, iako sam pomislio da se možda i pretjeralo s podučavanjem djevojčice, i da su joj vrata nekoga drugog svijeta isuviše otvorena za njezine godine. To sam pomislio kad sam pažljivije pogledao osmijeh koji je bio nekako sleđen, zapravo zaboravljen, kao da se osmjehnula po naručbi, zato što je običaj da se ljudi na slikama osmjehuju, a onda zaboravila na taj lijepe običaj i svoj osmijeh, tako da je grč na usnama ostao, a lice i sve ostalo otišlo negdje drugdje, daleko od Majstora i radionice, običaja u slikanju i osmijeha poklonjenog tim običajima, daleko čak i od Majstorove čudesne vještine. Nesklad između lica, mladoga i svijetlog, ali suviše usredsrijeđenog na nešto iza Majstora i ispunjenog blagom tugom od toga čemu se posvetilo, i osmijeha, ograničenog na grč usana, naveo me je na misao da ona i nije od svog svijeta, da je suviše tuđe na njezinom licu i suviše odsustva u njezinom osmijehu.

Djevojčica je, bez obzira na moje pomisli, bila kao živa i naslikana kao da je Majstor znao da to posljednje što radi, pa unio u svoju sliku svu vještinu i snagu koje je imao: svaka vlas kose bila je islikana za sebe, svaka nit na haljini izvedena je samostalno i prepoznatljivo, a vez na haljini urađen je tako vješto da ga se osjećalo jagodicama prstiju. Jedino je na desnoj strani tijela, negdje u dnu rebara, ostala nekakva mrlja na haljini, potpuno neobjašnjiva, jer je slika bila gotova, osim, možda, očiju, koje su djelovale kao prazne, u stvari nedovršene. Tek kad sam prišao i pažljivije zagledao mrlju, vidio sam da je to ruka čovjeka koji drži djevojčicu, ali tek skicirana, kao da se Majstor dvoumio da li da je naslika. (Znam njegovu opsjednutost rukama i strast s kojom ih je slikao, sjećam se tuđe s kojom je govorio o mojim zdepastim rukama i kvrgama koje su mi na prstima ostale od lomljenja, ali i sjaja u očima kad ih je slikao odvojene od mene, za svoju dušu, kako je govori, spreman da mi plati da mu ih pokazujem i mirno držim dok radi; a znam, opet, i njegovu potrebu da ono što slika izdvoji iz svega, kao da nema veze ni sa čim na svijetu, kao da je ono čemu se on obrati samo sebe stvorilo; otkud mu onda potreba da ovdje naslika ruku koja drži djevojčicu, kad su svi njegovi likovi uvijek stajali samo za sebe i kad je lice djevojčice na slici lice nekoga ko nije rođen?) A onda sam vidio da oči nisu nedovršene ni prazne; zjenice su namjerno izostavljene, a jako uvećana dužica ispunjena je onim njegovim četverokutima koji se upisuju jedan u drugoga praveći vrtlog, kao da se oko okreće i udubuje u sebe samoga. Čitavoga me užas prozeo od pogleda na te oči, i priznajem da sam osjetio i strah i muku. Ništa osobito nisam osjetio dok sam pregledao raspolag Majstora, nije me bilo strah dok su mi lomili prste, a ja iz iskustva znao da mi neće pomoći

šta sam nevin, ali mi se i po utrobi prolio strah kad sam pogledao te sljepce oči koje se do u beskonačnost uvrcu u sebe same, kao da se žele oslijepiti ili zakrenuti svoj pogled unutra, kao da oko može sagledati sopstvenu unutrašnjost. Kunem se, Bože moj, da je to Majstorovo bezumlje, da se nijedno oko ne može ovako ponasati, niti može ovako izgledati, i hvala Ti što je tako.

Momci su potpuno rasturili divan i rasprostrili tepihe po podu, pregledajući svako okce za sebe, ali nisu našli ništa, osim cipelice s desne noge djevojčice na slici. Bilo mi je jasno da je Majstor djevojčicu izmislio ili slikao po sjećanju (ili sam, nedostojan, samo suviše jako želio da bude tako?), pa sam momcima naredio da ostave tepihe i krenu u potragu za haljinom. Ako je gledao cipelicu da bi je naslikao, morao je gledati i haljinu, a lice i ostalo je ili preslikavao ili izmišljao, ili oboje pomalo. Doduše, to ništa ne objašnjava, ponajmanje nedovršenu ruku na haljini i tučak u vrtu, ali sam morao tražiti šta bilo i povezivati sve ovo u kakvu bilo cjelinu, makar dio cjeline sam izmišljao, jer sam osjećao da ću poludjeti ne sklopim li kakvu bilo sliku zbivanja u ovoj radionici. Neke veze između cipelice, ruke na haljini i ubistva ima; nečiste sile u svemu ovome ima; tučka u vrtu ima, a ima, osjećam sve jače, i nekoga užanog bunila u meni.

Ostavio sam momke da traže i rekao im da mi donesu sve što nađu, a što bi, po njihovome mišljenju, moglo imati bilo kakve veze s ubistvom ili s djevojčicom, znajući već tada da neće naći ništa. Sa sobom sam ponio cipelicu i tučak, više kao amajlije nego kao tragove, jer sam znao da mi oni sami ne mogu otkriti ništa, ali sam se za njih tako očajnički uhvatio da sam ih, kako mi žena reče, tražio i u snu. Sutradan sam ustao u pravom bunilu, tako da nisam mogao osjetiti koliko me je pogodilo što momci nisu našli ništa što bi mi moglo pomoći. Što sam više razmišljao, pomrčina u glavi mi je bila teža, pitanja sve mutnija i odgovori na njih sve besmisleniji. Uzalud me je žena molila da malo zaboravim sve to i ubjedivala me da u bunovnom stanju, u kojem sam bio, neću riješiti ništa. Nije vjerovala da bih ja rado ostavio sve to kad bi ono htjelo ostaviti mene (možda je mislila da ja to želim pokazati kako sam dobar službenik, proganjen sjećanjem na ono što mi se već jednom dogodilo i strahom koji to sjećanje nosi sobom), i nije vjerovala da ja o tome ne mislim zato što hoću, nego zato što mi ono neće iz misli. Znao sam da mi je i bunilo došlo od toga i da ću ga se osloboditi kad se oslobodim ovog slučaja, bilo zaboravom bilo rješanjem, a da ću bez toga do kraja poludjeti.

Već sam bio pao u postelju i već me je prožimao strah od sna, jer sam u san tonuo samo kad bih pristao ući u neku od Majstorovih suludih slika, koje se u početku, dok su četverokuti veliki, lagano okreću, a onda se, kako se četverokuti smanjuju, sve brže vrtu, vrte, dok ne padnem do zlatnih tačkica u očima djevojčice, koje su uvijek čekale na dnu. Je li imala zlatne tačkice usred očiju, ili sam ih ja izmislio? Svaki mi se san sastojao iz toga pitanja, i samo iz njega. Naravno, nisam provjerio, ali bih sada, nakon svega, rekao da je imala, ali nevidljive; ja ih nisam mogao izmisliti, a kad ovako trijezan dobro razmislim, prisjećajući se onoga gledanja, znam da ih nisam vidio.

Nakon desetak dana (već sam bio teško islabio) dođoše po mene. Zove me, kažu, Hizani koji je teško obolio i hoće da samo meni nešto kaže. Znao sam da je od nekog vremena bolestan i da je nekako naglo obolio, pa sam požurio do njega, i nikada se neću pokajati jer mi je njegova priča spasila pamet, a možda i život.

Vodio je Majstoru na slikanje kćerku koju je dobio već pod starost i volio je više od svega na svijetu, a Majstor je toliko uživao slikajući dječiju ljepotu da se to rasteglo već na godinu dana. Kad je slikanje već odmaklo, kad je počeo dotjerivati pojedine sitnice i otkrivati najtačnije nijanse u boji, djevojčica počeo bljediti, zjenice joj se raširile toliko da je bilo strašno pogledati, postade sjetna i nekako odsutna. Govor joj više nisam razumio, obradovati je nisam znao, a doktori se samo čude i uzdišu. Kao da sam znao da joj je to prema smrti, požurivao sam Majstora a da mi ni na pamet nije palo da joj slika to i radi. A Majstor sve čudniji, sve više luta, nekoliko puta smo ga čekali po sat i više, pa mi na kraju dade ključ da ga sačekamo u radionici kad ga ne bude. Kad smo bili posljednji put, zabavio se oko očiju, prilazio maloj i buljio joj u oči dok se sasvim ne zanese, a škrguće zubima i tiho se kikoče. I onda mi, u jednom času, mala iščeze iz ruku, samo joj cipelicu uhvatih i ona mi se ostavi. Majstor bulji u sliku, oduzet, sigurno nije ni vidio kad je mala nestala, a ja se, onako uplašen, preplav-

ljen bolom i stravom, obruših na njega, udarih ga prvim što sam zgrabio i ubih ga na mjestu. Onda mi, bojeći se magije, zakovah desnu ruku, otplih glavu nekom testerom koju nađoh tamo, zaključah vrata svojim ključem i pobjegoh. Evo testerice još kod mene, ne znam što je sačuvah, možda od straha, a ono čime sam ga udario negdje sam izgubio. To sam ti htio ispričati jer češ prije ili kasnije istraživati njegovu smrt, čim doznaš za nju, a i radi sebe, jer se od svega toga u meni nakupilo toliko straha da mi je i duša nekako stala nepomična, zaledila se, pa ni umrijeti od straha ne mogu.

Tako sam riješio ovaj slučaj i slobodio se onoga bunila, iako još i sada, ponekad, tonem u san kao u njegovu sliku. Možda zato što još uvijek čuvam tučak i cipelicu, nekako me strah da se rastanem od njih – završi pozvani svojom pričom.

– Eto, tako je zapisana priča o tome slučaju, od riječi do riječi, kako ju je ispričao Gazvan.

– Ali mi iz nje ništa nije jasnije. Mogao bi ti meni još štošta pročitati, pa da opet ne shvatim zašto se ne smije slikati ljude.

– Ispričali su čitav slučaj Proroku, moleći ga da presudi, i on im je objasnio da slika, ako nije savršena, unakažava Božiji svijet, jer nikada neće trepnuti niti uzdahnuti, a da taj svijet, ako je savršena, čini suvišnim, kao što i ispričani slučaj pokazuje. U oba slučaja, kad je savršena i kad je nesavršena, ona je grijeh jer nas navodi da iskoracimo iz ovog svijeta, prevodi nas u neko drugo obličje, u kojemu smo izvan bola i radosti. Osim toga, Bogu je draži njegov svijet nego naše mazarije, makar bile i savršene, pogotovo zato što je od Boga i taj drugi svijet i to obličje u kojemu smo bez bola i radosti, i što oni idu uporedo s nama ovakvima, opominjući nas ponekad da se pogledamo i podsjetimo na nevidljivi svijet kojega sigurno ima. Savršeno naslikati ovaj svijet znači pretočiti ga u taj, a Bogu to nije drugo, jer on voli tu množinu svjetova koji se međusobno sadržavaju, sudaraju i mimoilaze. Da ne volim, ne bi ih ni stvarao sve.

Nije loše, ali će trebati dosta doradivati, pomisli al-Mukaffa i odložio rukopis. Volio je da svaki rukopis pročita nekoliko puta, s velikim pauzama između pojedinih čitanja, prije nego pristupi konačnoj doradi. A do ovog adaba mu je posebno stalo, jer je u njemu vidio mogućnost, ne izlažući se prigovorima jer poučava dopuštenim istinama, napomene i istinu do koje mu je jako stalo i u koju duboko vjeruje, iako je nije dobro spominjati. Istinu da je moguća pustinja bez oaza i plodno tlo koje nije okruženo pustinjom, istinu da je moguć život koji se sebi raduje i koji u sebi nema ni nagovještaja nagnuća prema smrti, neki blesavi i samozadovoljni život koji se nastoji zaustaviti i uživati u svojoj nepomičnosti. Doduše, u ovom svijetu to nije moguće, ovdje svaki život nosi u sebi jezgru smrti koja raste u živome tijelu, i svaka pustinja nosi u sebi tajnu plodnosti, ali ne može se sve, ne mogu se svi svjetovi, objasniti proždrljivom dijalektikom kojom se razumijeva ovaj. Već je nevidljivi svijet u koji je iskoracila djevojčica sa slike u mojoj priči i u koji sam se izmaknuo i ja sam, pišući priču ili adab (ne znam ni ja šta je od to dvoje), već je taj svijet mraka koji ne mora svanuti da bi bio to što je, i svijet svjetla koje se ne mora dokazivati tamom. A realan je taj svijet, svaka misao i svaka riječ upućuju nas njemu.

Kad bi razumjeli tu poruku iz adaba, optužili bi me za krivovjernost i rekli da od mene nikada nije ni moglo biti pravoga vjernika. Iako mislim da su oni krivovjerni jer njihova dijalektika tjera sva bića da se razvijaju u svoju suprotnost: da bi bio dan mora se smrknuti, da bi bio živ moraš umrijeti, a to onda pretpostavlja unutrašnju slabost savršenstva i znači da je zlo jedno od Božijih imena. Međutim, tu priču iz adaba niko neće pročitati, suviše sam se izvjestio u pisanju da ne bih znao prikriti ono što ima smisla samo kad je prikriveno. I o tome bi trebalo nešto napisati, o tome kako je naivno vjerovati da vještina služi samo jasnijem govoru, i kako bih ja u srećnijem vremenu govorio drugačije. O tome da se tim vjerovanjem vještina unižava jer se previda čitava jedna strana, previda se da vještina služi i sakrivanju koje čini jasnijim, služi tome da se sakrije na jednome mjestu da bi se bolje otkrilo na drugome. . . . Ali to me vraća onome od čega biježim, onoj istoj vjeri dobrog apetita koje se tako iskreno želim osloboditi, jer vjerujem da je istinita, samo u ovome svijetu. Moj Bože, priznajem da ne znam, pomoz mi!

Zataška se šalom i počeo preturati stare bilješke, više radi toga da se odvoji od svojih misli nego zbog želje za radom. Onaj al-Mukaffa, koji je sada u nevidljivome svijetu, sigurno zna, ali neće da mi pomogne. Možda i ne treba, možda mu ne bih

vjerovao, misleći da me nečista sila navodi na pogrešan trag, a možda mi i govori, ali ga ne razumijem. A možda i ne može, možda u drugim svjetovima i ne živim ja ovakav, nego žive razni Abdullasi, od kojih je jedan samo dobar, drugi samo loš, jedan sav okrenut duhovnim stvarima, a drugi proždrljivac i pohotnik. . . . Samo, nijedan sigurno nije hrabar ratnik i bogat čovjek, a ako jeste, nije više ja, ne može se zvati Abdallah Ibn al-Mukaffa. Iako bi trebalo biti drugačije, trebalo bi da svojim mislima njih spasavam od nevolje, tako da oni mogu biti ono što ja želim da budem.

Na dnu gomile bile su bilješke koje je znao i bez čitanja – suviše često im se vraćao i stalno ih odlagao na dno, ne nalazeći ni razloga ni načina da napiše nešto normalno od toga materijala. A on mu se stalno vraćao pod ruku, u misli, jednom mu je došao čak u san, doduše jako izmijenjen, ali prepoznatljiv. Zapravo, nije taj san bio ni nalik na ovaj materijal, ali je al-Mukaffa bio zbog nečega siguran da mu se u tome snu ponovo nametao ovaj materijal.

Negdje je čuo priču o tome kako je prosjak, bivši vojnik, odsijekao ruku piscu koji mu nije ništa udjelio. Pisac je, zapravo, prošao pored njega ne čuvši ga, a prosjak je s leđa potegao sabljom na njega i, umjesto glave, odsijekao mu ruku (nije ni čudo što više nije mogao biti vojnik). Piščev zaštitnik je dao da se prosjaku odsijeku i noge i ruke, iako je pisac molio da se to ne učini, ubjeđujući zaštitnika da će biti bolje da on napiše poučnu priču o tome slučaju i da u priči napiše da su prosjaku otpale noge i ruke. Ovakvo, nije napisao priču, ali je prosjaku svaki dan nosio dio svoga imanja i molio ga da mu objasni zašto ga je onda napao, zapisujući kod kuće razloge koje je prosjak navodio. Kad je pisac postao već sasvim zbunjen jer je prosjak uvijek navodio drugi razlog, i kad mu je od imanja ostalo sasvim malo, prosjak je na njegovo pitanje odgovorio »Ne znam«, pa dodao »I kunem se da je to sva i jedina istina«. Pisac se vratio kući, složio na gomilu sve zapise o tome slučaju, na vrh stavio veliki papir na kojemu je napisao »Ne znam« i otišao nekamo. Više se za njega nije čulo.

Al-Mukaffa je zabilježio priču o tome smiješnom slučaju (po svemu sudeći, izmišljenom), a onda tu bilješku iskitio nizom komentara, novih bilježaka, misli; stalno se vraćajući na nju i ne uspijevajući da je na bilo koji način dovrši i uobličji u bilo šta suvislo. I sve vrijeme se čudio sebi što se tako često vraća na tu bilješku koja ga se ne tiče i ničim ga ne privlači, koja nema nikakve veze s onim čime se on inače bavi i iz koje se nikakva pouka niti bilo kakva korist za ljude ne može izvuci. To bi mogla biti smiješna priča o nesporazumu, o tome kako je zbog nesporazuma jedan čovjek izgubio udove, a drugi ruku, imanje i pamet, ali kome i čemu takva priča može zatrebati, kome može pomoći da razumije sopstvene nedoumice i prisjeti se svojih strahova? Koga se uopće može ticati? Jednom ću je ipak napisati, samo da se oslobodim, ali nikome je, naravno, neću pokazati.

Tada su stražari zalupali na vrata. Zove ga upravitelj Basre, Sufjan Ibn Muhabija. Neko je, znači, pročitao i ono što još nikome nisam pokazao, mislio je al-Mukaffa. Treba sada s onom nezalicom raspravljati o dualizmu:

– Zar me niko neće spasiti od toga Ibn al-Mukaffe?! – zaurlikao je upravitelj čim su ga uveli. – Znaš li čije su to riječi?

– Ne znam.
– Kalifove. Preda mnom ih je jučer izgovorio.
– Zašto?
– Zar se kalifa pita zašto?
– Pa moraš razumjeti šta time želi reći, a to ne možeš ako ne znaš zašto govori.

– Ja sam razumio šta želi reći, to jest razumio sam da ga moram spasiti jer ti živiš u Basri kojom ja upravljam po njegovoj milosti.

– Za tebe dovoljno.
– Za mene dovoljno.
– Kako?
– Tebe ću maknuti.
– Ali zašto?
– Da spasem kalifa.
– Hoćeš li sebe spasiti?
– Hoću, ako je dobro kalifu, i meni je.
– Ne može ti biti dobro makneš li nekoga ne znajući njegovu krivicu.
– Ja tvoju znam.
– Kaži.
– Najlutio si kalifa.
– I šta ti dobijaš?
– Mir, ljut kalif je opasan i za mene.
– Tebi dosta?

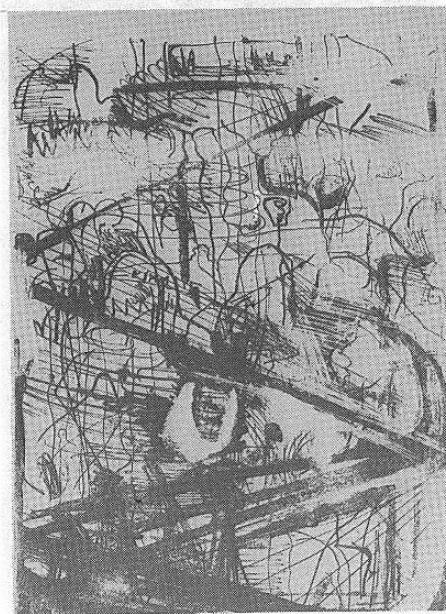
- Meni dosta.
- Meni nije.
- Ti traži više — nasmija se upravitelj.
- Zaista želim znati zašto.
- Pitaš.
- Pa pitam.
- Ja ne znam.
- Ali ti me mučiš.
- Ja ti mogu reći šta mislim da je, iako, naravno, nisam sasvim siguran.
- Kaži mi bar to.
- Ti si pisao ovaj aman?
- Koji?
- Ovaj u kojemu stoji da se kalifove žene imaju smatrati razvedenima, njegova stoka ima pripasti vakufu, a njegovi robovi dobiju slobodu, prekrši li kalif riječ i učini li išta Abdullahu Ibn Aliju.
- Jesam, samo nisam rekao »robovi«, tu riječ ne volim, a ni Prorok je ne preporučuje i predlaže da se zamijeni riječju »momci«.
- Pusti riječi, gledaj djela.
- Gledam, i riječ je djelo.
- Gledaš li i ovo svoje djelo?
- Aman?
- Aman.
- Šta je s njim?
- Treba li ti još neki razlog?
- Za šta?
- Za micanje.
- Pa, u amanu sam napisao najlakšu propisanu kaznu za krišenje zakletve.
- Ipak je suviše teška za kalifa. Ono je rekao kad je pročitao ovaj aman. A i kako da ne pobjesni, otkud on zna kako će se sutra tvoj imenjak ponašati.

- Možda se do sada predomislio u vezi sa mnom?

- Moje nije da pitam, moje je da udovoljim.
- Da me makneš?
- Da ga oslobodim.

Odveli su ga, odsijekli mu noge i ruke i postavili ga tako da može gledati kako ih spaljuju. Dok mu je bivše tijelo gorjelo, zid prema njemu se počeo čudno ponašati: u uglovima su se stvarali jednokokraki trokutovi prekriveni četvornim prepletima nekoga smiješnog lišća, trokutovi kojima se u zid upisao manji četverokut, u kojemu su se počeli stvarati isti onakvi trokutovi, a onda su se sve brže upisivali sve manji četverokuti, od kojih se zid zavrtio i vrtio se sve brže uvijajući se u sebe, prostirući se do u beskonačnost u vlastitu dubinu koju al-Mukaffa sve do tada nije ni zapazio. »Kao da i mene slika moj izmišljeni Majstor«, pomisli al-Mukaffa, dok mu se u glavi sve brže vrtjelo od suludog zida koji ga je privlačio i upijao u svoju dubinu, na čijem su ga dnu možda čekale neke oči bez zjenica. Nasmiješi se, siguran da ga sada više ne mogu ubiti, ali da možda u ovom času umire al-Mukaffa u nevidljivom svijetu, isti onaj koji mu nije htio pomoći kad je maločas priznao da ne zna, i koji ga je možda upozoravao na upravitelja Basre, stalno mu napominjući da napiše adab od besmislene i smiješne priče o prosjaku.

(Odlomak iz knjige »Ljudska imena«)

među četiri zida

stefan malarme

Suza

Oh! želim da plačem! plačem ispod iva!
Dalek ljudskom smehu, dalek pesmi ptica!
Da plačem. . . zbog koga? svih čija kob, siva,
kao cvet na vetru, krenu do grobnica? . . .

Ne: zbog sebe. Jer je smrt sam, moja zlatna,
moje ledno srce svijeno je plaštem!
Ja. . . što sanjam plavet, s dve stope sred blata,
sve zgubih, jadrnice. . . Oh! želim da plačem!

Svako daje što ima. . .

Bogat bednom, u jesen sinju,
baci zlato, gde nad treperi:
prosjak mu traži milostinju
kroz svoju molitvu s večeri!

Zora ispod obrve rujne
grmom u suzama širi se:
grm daje sjaju zore bujne
sve svoje ptice i mirise!

Galebu, sekuć penu smelo
val da gnezda korala puna:
ptica stavlja pero belo
talasu ispod tvrdog kljuna.

Svako daje sa svog dlana:
dete, poljubac koji zrci:
ljubavnik, venac jorgovana:
pesnik, odjeke svog srca!

Sve mine!

Sve mine: proleće pada ispod srpa
plavetnog leta.
Sve mine: već letu mre moć neiscrpna
od vetra kleta.
Sve mine: na jesen, o zimo, ti baci
svu belu čipku.

Sve mine: s proleća, za snegom jaglaci
pronadu zipku.
Čovek teče, guran čovekom što mine
sred crnog roja!
- Ti tek sama, zvezdo usred večne tmine,
o dušo moja!

Ti moraš cvet biti van blata, zla dela,
uz lepo lice!
Ti moraš plam biti, oh! sjaj s čela anđela,
te svete ptice!

Za Boga!

Sazda li me da te ljubim?
Stavi li sred moga mraka
zvezdu da je bolje gubim?
Zar da svene iznad raka
jorgovan kog kida, noću,
ljubavnik bežeć u samoću?
S neba se smeješ dok plačem?
Kud nam hrli reč tanana,
ne mrlijuć pod tvojim plaštem,
kao tašti val tamjana.

Na primerku »Kontemplacija«.

Francuska' te, Igo, već u crn plašt gnezdi,
kao što gnezde mrtvaca!
Zmija šišteć silini prema tvojoj zvezdi,
dok patak-rao' baca
kljun i peneć kida žice s tvojih lira!
Igo! Igo! pesma čvrsta
lutnje što anđela žali, kćerka tvoja
dok spi ispod krsta,
jeste pesma koja srcem zanos zbira,
sred oka jecaje pali!
Ne! — Njen sjaj je zvezda što sja sred spokoja,
»On živi. . .« pevaju vali.

»Francuska: hoćemo reći?« (prim. S.M.)

Na Beranževom grobu

On spi pod tim kamom! — gde ruža novija
želeeć splest svoj očaj sa očajem sveta,
kao pod samtrnim dahom mraza kleta
glavu klonula povija:

gde crn čempres, poslednji prijatelj tog mrca,
prema zemlji lijuć treperavu rosu
koju noć, u bekstvu, na njegov list prosu,
zbog tužne kobi mu grca.

On je tu zauvek! . . . a ta hladna prsa
neće dat, vaj! one skladne reči više
što mu otadžbina i ljubav tu sluše.
Njegova je lira prsila! . . .

Za P. . .

Jer srce ne bije kroz tu grud, što diše
ko grobni kam ledno i slepo:
jer, kad genij ljubi, plaće il' izdiše,
ti ne kažeš: to je lepo!

Jer ne osećaš, jer nemaš dušu sama,
jer lik ti je lira zlaćena,
lepa, al' bez glasa, kandilo bez plama,
budi prokleta! . . . ne, žaljena!

Dajte

Smilujte se meni! . . . razvrat golih grudi
što po cenu plaća, vaj! da kobne draži,
dok pod svakom ružom krije nabor hudi,
za svaki poljubac suzu traži,

pretvori me, da sam pre sumraka studen,
u cvet bez mirisa, srce bez stihova!
Da se spasim od zla, da opet živ budem
zrak ljubavi treba mi iznova!

Dajte mi! — oh dajte! — kao nad što zrci
u zlatniku zimi kad prosjaku dadnu!
Makar milostinju, E. . . iz vašeg srca
ako ne slutite moju patnju!

Priznanje

Za mene vek zlatni minu,
kada sanjah, s lirom
uz grud! dan nesta u tminu
kad pominjah širom

u ritmu smeh, ljubav, sreću:
kad verovah u anđele
zvezdokrilne, kad u uveću
čudne su se reči plele

mom srcu! oh! sve u patnji
sad izmenjeno! Čista
curo, zbogom! Vi, sni zlatni!
- Al' kad vino blista

kad pjanstvo obuzme, onda
prenem se: od čaše
ja tražim moj zanos do dna!
- Moja lutnja tek moljaše!

Zbogom!

Zli severci. Ah! bure stišajte pene
i sprečite suze! Nek svod čist i sveti
od jutra do mraka vrh glave je njene:
nek je voda uz nju od plaveti!

Nek šumeć joj ime talas pada smoren!
I nek, zadnjom vatrom dana sjajuć više,
dah se slije s dāhom i more sa morem
da njezine ljubavne sne niže!

A ti, brzo lađo, što krećeš sa žala
gde pena nad vodom svoj glas koji grca
sli s pesmom mog bola, o čiče pun žala
nade pobegle ispred mog srca! . . .